

ВИМОГИ КРЕДИТОРІВ, ВІД ВИКОНАННЯ ЯКИХ БОРЖНИК – ФІЗИЧНА ОСОБА НЕ ЗВІЛЬНЯЄТЬСЯ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ СУДОВИХ ПРОЦЕДУР У СПРАВІ ПРО НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ

Погребняк Володимир Яковлевич,

доктор юридичних наук,

суддя Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

Стаття присвячена розгляду основних аспектів правової природи вимог кредиторів, від виконання яких боржник – фізична особа не звільняється після завершення судових процедур у справі про неплатоспроможність, а також визначенню окремих процесуальних особливостей реалізації проваджень у справах про неплатоспроможність (банкрутство) фізичної особи за відповідними зобов'язаннями.

У ході аналізу положень Кодексу України з процедур банкрутства, присвячених у тому числі регулюванню порядку відкриття та закриття провадження у справі про неплатоспроможність (банкрутство) визначається потенційна можливість «холостої» (безрезультатної) відносно майнових зобов'язань боржника реалізації провадження у справі про неплатоспроможність боржника – фізичної особи, тобто такої, що не призведе до пільгових майнових юридичних наслідків навіть у випадку виконання боржником плану реструктуризації. Встановлюється, що це можливо, зокрема у випадку, коли усі зобов'язання боржника-фізичної особи є такими, що визначені частиною другою статті 134 КУЗПБ, тобто від виконання яких фізична особа не звільняється після завершення судових процедур у справі про неплатоспроможність.

Проводиться авторський аналіз законодавчого підходу до формування переліку вимог кредиторів від виконання яких фізична особа не звільняється після завершення судових процедур у справі про неплатоспроможність, що отримали закріплення у частині другій статті 134 КУЗПБ.

Окрема увага присвячена розгляду проблемних аспектів застосування в умовах практики положень пункту 3 частини другої зазначеної статті, урахуваючи можливість учасників практично будь-якого відносного майнового цивільного правовідношення нерозривно пов'язати його з особою боржника потребує додаткового осмислення.

Формується висновок, що ефективне застосування статті 134 КУЗПБ в сучасних умовах потребує як урахування специфіки правової природи відповідних обставин, так і процесуальних особливостей провадження у справі про неплатоспроможність (банкрутство) фізичної особи.

Ключові слова: неплатоспроможність, банкрутство, споживче банкрутство, реструктуризація, зобов'язання, заборгованість, борги, боржник, фізична особа, особисті зобов'язання, зобов'язання, нерозривно пов'язані з особою, відшкодування шкоди, сплата аліментів, провадження у справі про неплатоспроможність.

Pohrebniak Volodymyr. Claims of creditors from which an individual debtor is not released after the completion of insolvency proceedings

The article focuses on the main aspects of the legal nature of creditors' claims, from which an individual debtor is not released upon completion of insolvency proceedings, and also on the specific procedural features of insolvency (bankruptcy) proceedings against an individual under the relevant obligations.

In the course of analyzing the provisions of the Code of Ukraine of Bankruptcy Procedures (hereinafter – CUBP) which, among other things, regulate the procedure for opening and closing insolvency (bankruptcy) proceedings, the author identifies the potential possibility of "idle"

(ineffective) insolvency proceedings against an individual debtor with respect to the debtor's property obligations, i.e., proceedings which would not lead to preferential property legal consequences even if the debtor fulfills the restructuring plan. It is established that this is possible, in particular, if all obligations of an individual debtor are those specified in part two of Article 134 of the CUBP, i.e., from which an individual is not released after the completion of insolvency proceedings.

The author analyzes the legislative approach to the formation of the list of creditors' claims from which an individual is not exempted after the completion of insolvency proceedings, which are enshrined in part two of Article 134 of the CUBP.

Special attention is paid to the problematic aspects of application of the provisions of paragraph 3 of part two of the said Article in practice, given that the ability of participants to virtually any relative property civil legal relationship to inextricably link it with the personality of the debtor requires additional reflection.

The author concludes that effective application of Article 134 of the CUBP in modern conditions requires both consideration of the specifics of the legal nature of the relevant circumstances and procedural features of insolvency (bankruptcy) proceedings of an individual.

Key words: *insolvency, bankruptcy, consumer bankruptcy, restructuring, obligations, debts, debtor, individual, personal obligations, obligations inextricably linked to a person, compensation for damage, payment of alimony, insolvency proceedings.*

Постановка проблеми. У квітні 2019 року набув чинності Кодекс України з процедур банкрутства (далі – КУЗПБ), що ознаменувало нову віху розвитку конкурсного законодавства, адже до того часу відносини неплатоспроможності учасників майнового обороту регулювалися положеннями спеціального Закону, яким у різні періоди виступав Закон України «Про банкрутство» чи «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

І хоча законодавче регулювання відповідних відносин перебувало у процесі постійної еволюції починаючи з 1992 року, свідченням чого було як збільшення обсягу статей відповідних законодавчих актів, так і підвищення рівня їх якості, тим не менше глибоке вдосконалення накопиченого нормативного матеріалу і його групування у межах формату окремого кодифікованого акту стало ознакою виходу законодавства про неплатоспроможність (банкрутство) на якісно новий рівень розвитку.

Одночасно з орієнтацією КУЗПБ на ефективне регулювання конкурсних процедур і у першу чергу на превенцію банкрутства боржника та забезпечення прав і законних інтересів кредиторів положеннями Кодексу також було запроваджено низку нововведень. Одним з інноваційних для вітчизняного правопорядку кроків виступив запуск механізму так званого «споживчого» [1, с. 175] або ж «некомерційного» банкрутства фізичних осіб, який передбачає застосування окремих

процедур відновлення платоспроможності або визнання банкрутом фізичної особи, яка не здійснює підприємницьку (комерційну) діяльність.

Відповідні положення є новими для вітчизняного права, однак при цьому КУЗПБ досить однозначно окреслив визначальну рису наведеного механізму, якою виступає його «компліментарність» [2, с. 57].

Зазначене отримало втілення принаймні у двох основних проявах. Першим є виключно право боржника – фізичної особи ініціювати розгляд справи про неплатоспроможність (банкрутство) відносно самого себе (частина перша статті 115 КУЗПБ) [3, ст. 115]. Другим проявом відповідної специфіки виступає те, що внаслідок добросовісного виконання боржником плану реструктуризації боргів відбувається його звільнення від непогашеного обсягу боргових зобов'язань (частина четверта статті 129 КУЗПБ) [3, ст. 129].

Таким чином положення чинного конкурсного законодавства України дозволяють боржнику – фізичній особі ініціювати відносно себе провадження у справі про неплатоспроможність (банкрутство) і, виконавши належним чином процесуальні вимоги, вибратися з «боргової ями», тобто позбавитися статусу «боргового заручника» (у якому боржник міг би перебувати протягом досить тривалого часу) [4, с. 16] й тим самим забезпечити «новий старт» [5, с. 219] (англ. "fresh start"), тобто почати економічну активність «з нуля» [1, с. 177].

У науковій літературі активно обговорюються переваги і недоліки окресленого підходу у тому числі відносно кредиторів [Див.: 4, с. 16; 6, с. 131], проте, очевидно, що у сучасній формі його реалізації у межах вітчизняного правопорядку він має переважно «пільговий» для боржника характер.

Тим не менше, незважаючи на те, що відповідні положення КУзПБ діють вже протягом шести років, наразі відносно чітко простежується тенденція до збільшення випадків звернення фізичних осіб до використання зазначеного механізму. Для прикладу, у 2019 році було розпочато 22 провадження у справах про банкрутство фізичних осіб; у 2020 вже 183 провадження; у 2021 – 496; у 2022 – 374; у 2023 – 575; у 2024 – 343 (лише за перші п'ять місяців року) [7].

Відповідна тенденція безпосередньо пов'язується з економічними процесами, що відбуваються у державі, а певні індикатори дають підстави для припущення про її збереження у найближчому майбутньому. Крім наведеної статистики, одним із них виступає збільшення кількості відомостей, що вносяться до Реєстру осіб, яким обмежено доступ до гральних закладів та / або участь в азартних іграх. За деякими відомостями на початок 2024 року до Реєстру було внесено дані про 3,7 тис. осіб [8]; станом на липень 2024 року – про 7,8 тис. осіб [9], а у квітні 2025 року вже про 13 тис. осіб [10].

Однак, у світлі окреслених тенденцій без належної уваги залишилося питання стосовно вимог, які не можуть бути припинені після завершення судових процедур у справі про неплатоспроможність (банкрутство) фізичної особи, що визначаються частиною другою статті 134 КУзПБ [3, ст. 134]. Відсутність аналізу цієї проблеми позбавляє практику правозастосування та правотворчості наукової основи для вдосконалення, тим більше, що відповідні вимоги не є настільки однозначними, як це може здатися на перший погляд.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Юридичні механізми відновлення платоспроможності боржника-фізичної особи або визнання її банкрутом, а також пов'язані з цією тематикою питання ставали предметом розгляду таких

вчених-правників як О. М. Бірюков («Кодекс України з процедур банкрутства. Відновлення платоспроможності фізичної особи. Книга четверта: коментар міжнародного експерта» (Київ, 2021 рік) [11], «Наука про банкрутство: вибрані праці» (Київ, 2024 рік) [12]), Є. В. Шинкарьова (дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» «Зобов'язання, нерозривно пов'язані з особою боржника або кредитора, за цивільним законодавством України» (Харків, 2021 рік)) [13] та ін.

Також підняту проблему досліджували на рівні статей вчені-правники, частина з яких є суддями у тому числі господарських судів: О. І. Бондарчук, І. В. Гуменна, В. М. Довгань, С. В. Жуков, М. Лукашук, Б. М. Поляков, Р. Б. Поляков, П. Д. Пригуза, Ю. В. Чорна та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні посередництвом аналізу у першу чергу положень КУзПБ характеру майнових вимог, що не можуть бути припинені за результатами завершення провадження у справі про неплатоспроможність (банкрутство) фізичної особи, а також у встановленні особливостей правового регулювання конкурсних відносин до змісту яких входять такі вимоги.

Основний матеріал дослідження. Нормативною основою для піднятого питання виступає, як ми зазначали, стаття 134 КУзПБ частина друга якої диференціює три групи зобов'язань від виконання яких боржник – фізична особа не звільняється після завершення судових процедур у справі про неплатоспроможність: 1) відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи; 2) сплати аліментів; 3) виконання інших вимог, які нерозривно пов'язані з особистістю фізичної особи [3, ст. 134].

Це нормативне положення необхідно у цілому осмислювати у контексті окремих важливих обставин, а також інших приписів КУзПБ, на які слід звернути увагу перед тим як перейти до його безпосереднього аналізу.

У першу чергу слід звернути увагу на те, що згідно з іноді висловлюваною

у юридичних дослідженнях позицією, послідовність обставин, що отримує закріплення у положенні нормативно-правового акту, як правило, відображає такі обставин відповідно до рівня їх важливості, у контексті якої вони осмислюються законодавцем.

Для підтримання або спростування цієї позиції потрібен її додатковий більш глибокий спеціальний аналіз, який, по-перше, повинен охопити певне коло конкретних підходів законодавця, що застосовується у схожих обставинах, а, по-друге, урахувати необхідність у будь-якому разі відображення відповідних обставин у певній послідовності і, крім того, їх можливого «тематичного» групування у межах переліку, яке може призвести до того, що обставина певної групи, поступаючись «значимістю» першій обставині наступної групи, все ж таки буде розміщена у відповідному переліку раніше останньої.

Викладене має важливе значення як для аналізу чинної редакції статті 134 КУзПБ, так і для процесу її можливого вдосконалення.

Поряд із цим, крім характеру самих відповідних майнових вимог, що дозволяє у цілому встановити детермінанти неможливості припинення зобов'язань боржника – фізичної особи після завершення судових процедур у справі про неплатоспроможність, також постають питання процесуально-правового характеру, зокрема щодо відкриття і руху провадження у справі про неплатоспроможність боржника – фізичної особи, зокрема у разі якщо усі майнові вимоги до нього мають характер тих, що відображені у частині другій статті 134 КУзПБ.

З цього приводу системний аналіз статей 119, 123, 126 та 128 КУзПБ дозволяє дійти висновку, що господарський суд не може відмовити у відкритті провадження у справі про неплатоспроможність (банкрутство) на тій підставі, що усі вимоги кредиторів до боржника мають характер таких, що визначені частиною другою статті 134 КУзПБ. Логіка такого нормативного підходу зумовлена у першу чергу тим, що на стадії відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника – фізичної особи неможливо достеменно встановити характер вимог кредиторів до боржника.

Водночас, як слідує зі статті 126 КУзПБ, зокрема пункту 5 частини восьмої, за наявності боргів, зокрема щодо сплати аліментів та відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, господарський суд постановляє ухвалу про відмову у затвердженні плану реструктуризації боргів боржника у справі про неплатоспроможність, проте лише за умови, що така заборгованість існувала на момент подання плану реструктуризації боргів боржника на затвердження до господарського суду [3, ст. 126].

Своєю чергою згідно з частиною десятою статті 126 КУзПБ у разі постановлення господарським судом ухвали про відмову у затвердженні плану реструктуризації боргів боржника, збори кредиторів мають право звернутися до суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом або закриття провадження у справі про неплатоспроможність [3, ст. 126].

Таким чином, як слідує із зазначених нормативних положень, лише у двох групах випадків з [фактично] чотирьох, передбачених частиною другою статті 134 КУзПБ (пункт 1 цієї частини визначає дві групи зобов'язань якими виступають *«відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням»* та *«відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи»* [3, ст. 134]), тобто за зобов'язаннями щодо сплати аліментів та відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи і лише за наявності заборгованості на момент подання плану реструктуризації боргів боржника на затвердження до господарського суду провадження у справі про неплатоспроможність боржника – фізичної особи може бути закрито судом.

З цього, своєю чергою, вбачається, що у випадку, якщо фізична особа має заборгованість перед кредиторами лише за зазначеними зобов'язаннями, тоді у такому випадку справа про неплатоспроможність боржника – фізичної особи повинна бути відкрита, проте провадження у ній підлягає закриттю на підставі частини десятої статті 126 КУзПБ за клопотанням боржника або зборів кредиторів.

Якщо ж заборгованість боржника – фізичної особи за відповідними зобов'язаннями відсутні, тоді провадження у справі про неплатоспроможність може бути відкрито або за пунктом 3 частини другої статті 115 КУзПБ – у разі, якщо у боржника відсутнє майно, на яке може бути звернене стягнення за іншими зобов'язаннями (наприклад, якщо боржник – фізична особа погашає частину зобов'язань із заробітної плати у межах максимальних лімітів стягнень з такого виду доходів (див. статтю 70 Закону України «Про виконавче провадження» [14, ст. 70]), проте майно для погашення інших зобов'язань, наприклад, особистісних або з відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, відсутнє) або ж за пунктом 4 зазначеної статті КУзПБ, тобто у разі загрози неплатоспроможності [3, ст. 115].

Наведені нормативні положення створюють підстави для висновку, що навіть у разі, якщо усі майнові зобов'язання боржника – фізичної особи, з труднощами виконання яких він зіштовхнувся, відносяться до зобов'язань, визначених частиною другою статті 134 КУзПБ, провадження у справі про неплатоспроможність підлягає відкриттю, проте, за наявності заборгованості за зобов'язаннями щодо сплати аліментів або відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я чи смертю фізичної особи відповідне провадження може бути закрито за клопотанням боржника або зборів кредиторів у зв'язку з постановленням господарським судом ухвали про відмову у затвердженні плану реструктуризації боргів [3, ст. 126].

Якщо ж під час розгляду справи про неплатоспроможність фізичної особи – боржника встановлюється, що усі його зобов'язання є такими, що визначені частиною другою статті 134 КУзПБ, проте заборгованість виникла у зв'язку з невиконанням зобов'язань, пов'язаних з відшкодуванням шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (пункт 1 частини другої статті 134 [3, ст. 134]) та (або) з невиконанням інших вимог, які нерозривно пов'язані з особистістю фізичної особи (пункт 3 частини другої статті 134 [3, ст. 134]), у такому разі характер відповідних зобов'язань

не є підставою для закриття провадження у відповідній справі або у відмові у затвердженні плану реструктуризації боргів боржника. Однак також і виконання такого плану у зв'язку з частиною другою статті 134 КУзПБ не призведе до звільнення боржника – фізичної особи від боргів внаслідок постановлення господарським судом ухвали про завершення процедури погашення боргів боржника та закриття провадження у справі про неплатоспроможність, як це передбачено частиною першою зазначеної статті КУзПБ [3, ст. 134].

Це дає підстави, зокрема для висновку про потенційну можливість випадків «холостої» (безрезультатної) відносно майнових зобов'язань боржника реалізації провадження у справі про неплатоспроможність боржника – фізичної особи, тобто такої, що не призведе до пільгових майнових юридичних наслідків навіть у випадку виконання боржником плану реструктуризації. Більше того, результатом такої реалізації провадження буде встановлення репутаційних обмежень, а також обмежень, пов'язаних з неможливістю протягом наступних п'яти років після визнання фізичної особи банкрутом ініціювати проти себе провадження про неплатоспроможність (банкрутство) (стаття 135 КУзПБ [3, ст. 135]). Водночас саме відповідні обмеження надають ініціативі провадження про неплатоспроможність (банкрутство) в окресленій ситуації нерационального характеру. Проте окреслене водночас демонструє і відсутність юридичних «запобіжників» безрезультатної відносно майнової сфери боржника реалізації аналізованого провадження, а також лише фрагментарну гармонізацію конструкції зобов'язань, що не припиняються із завершенням процедури погашення боргів боржника та закриття провадження у справі про неплатоспроможність, з усім процесуальним механізмом реалізації провадження у справі про неплатоспроможність (банкрутство) фізичної особи.

Водночас основний науковий інтерес, зокрема і в аспекті формування пропозицій з можливого вдосконалення положень КУзПБ, викликає саме природа обставин, визначених частиною другою статті 134 Кодексу, що дозволяє більш

глибокого поглянути на характер актуального законодавчого підходу до визначення вимог кредиторів, від виконання яких боржник – фізична особа не звільняється після завершення судових процедур у справі про неплатоспроможність.

Як ми встановили, зазначеним положенням фактично запроваджено чотири групи зобов'язань, що не припиняються за результатами завершення провадження у справі про неплатоспроможність боржника – фізичної особи, кожну з яких необхідно розглянути окремо.

1. Відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (пункт 1 частини другої статті 134 КУзПБ).

Ця лексична конструкція охоплює досить широкий діапазон майнових вимог кредиторів і, як вбачається, не лише зобов'язання, що виникли внаслідок традиційних крадіжок та грабежів, проте також і ті, що виникли з так званих *"white-collar crimes"* («білокомірцевих» злочинів), включаючи вимоги держави або територіальної громади до службових та (або) посадових осіб, що виникли внаслідок заподіяння шкоди неправомірними актами таких суб'єктів.

Однак в такому разі піднімається декілька питань концептуального характеру.

У першу чергу йдеться про диференційований законодавчий підхід до відповідних зобов'язань у контексті можливого співвідношення між кримінально-правовою та цивільно-правовою протиправністю. Інакше кажучи, як вбачається, якщо майнове зобов'язання фізичної особи – боржника з відшкодування шкоди виникло внаслідок цивільно-правового делікту, що наділений лише ознакою цивільно-правової протиправності, то у такому разі воно може бути припинено із завершенням процедури погашення боргів боржника та закриття провадження у справі про неплатоспроможність. Якщо ж відповідні дії боржника мають також ознаки кримінального правопорушення, що повинно підтверджуватися вироком суду, який набрав законної сили, то у такому разі це зобов'язання не може бути припинено із завершенням процедури погашення боргів боржника та закриття провадження у справі про неплатоспроможність.

Таким чином, положення чинного законодавства України ставлять відповідну можливість чи неможливість в залежність від характеру протиправності, а не від обсягу (розміру) самих зобов'язань.

Крім того, як вбачається, у такому разі йдеться саме про цивільно-правові (чи господарсько-правові) зобов'язання, тобто про правовідносини, що мають цивільно-правову природу. У зв'язку з цим при застосуванні аналізованої норми необхідно досить чітко визначати обсяг майнових зобов'язань, що нею охоплюються, тобто визначати частину збитків, яка є *«шкодою, завданою кримінальним правопорушенням»*, адже обсяг майнових втрат, охоплених такою протиправною поведінкою, не припиняється за результатами завершення процедури погашення боргів боржника та закриття провадження у справі про неплатоспроможність. Хоча це не перешкоджає учасникам відповідних зобов'язань застосувати альтернативні способи припинення відповідних майнових вимог, зокрема прощення боргу.

У цілому вбачається, що збереження чинності відповідних зобов'язань після завершення процедури погашення боргів боржника та закриття провадження у справі про неплатоспроможність спрямовується на забезпечення виконання боржником обов'язків майнового характеру перед суспільством або окремою особою у зв'язку з вчиненням кримінального правопорушення у чому можна побачити у тому числі поширення каральної функції кримінального права на невластиву цивільному праву функцію компенсації внаслідок чого утворюється зв'язок цих функцій у межах конкретних практичних обставин.

2. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи (пункт 1 частини другої статті 134 КУзПБ).

Ці майнові цивільні відносини досить чітко виокремлюються положеннями Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) з-поміж усіх урегульованих його нормами майнових зобов'язань у зв'язку з чим закріплення відповідних положень про них у КУзПБ забезпечує узгодження змісту останнього з приписами ЦК України.

Зокрема положеннями ЦК України встановлюється заборона зарахування зустрічних вимог про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, а також про стягнення аліментів (стаття 602 ЦК України) [15, ст. 602]. Крім того, частиною третьою статті 604 ЦК України не допускається новація, зокрема щодо зобов'язань про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, а також про сплату аліментів [15, ст. 604], а згідно з пунктом 1 частини другої статті 1072 ЦК України у разі одночасного надходження до банку кількох платіжних інструкцій, на підставі яких здійснюється списання грошових коштів, грошові кошти для задоволення вимог про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, а також вимоги про стягнення аліментів списуються у першу чергу за умови, якщо відповідне списання проводиться за рішенням суду для задоволення відповідних вимог [15, ст. 1072].

Своєю чергою статтею 1219 ЦК України право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я (пункт 3 частини першої), а також право на аліменти (пункт 4 частини першої) визначено такими, що не входять до складу спадщини, оскільки є нерозривно пов'язаними з особою спадкодавця [15, ст. 1219].

Збереження чинності цих зобов'язань після завершення процедури погашення боргів боржника та закриття провадження у справі про неплатоспроможність, вочевидь, відображає прагнення держави забезпечити права кредитора на отримання відшкодування, пов'язаного із завданням шкоди [13, с. 161] найвищим соціальним цінностям, визнаним вітчизняним правопорядком (див. статтю 3 Конституції України [16, ст. 3]), а тому і відновлення цих благ [13, с. 161]. І хоча проконтролювати використання цих коштів саме для відповідних цілей практично неможливо, у даному випадку все ж таки забезпечуються умови для отримання кредитором необхідних майнових засобів, що можуть бути спрямовані на досягнення відповідної мети.

3. Сплати аліментів (пункт 2 частини другої статті 134 КУЗПБ).

З точки зору нормопроєктувальної техніки більш виправдним було б розміщення у межах пункту 2 частини другої статті 134 КУЗПБ разом із цим положенням також положення про вимоги щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи у той час як у пункті 1 залишити положення про *«відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням»*. Або ж, якщо керуватися тезою про формування переліку за значимістю обставин, тоді з огляду на статтю 3 Конституції України, якою людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [16, ст. 3] положення про *«відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи»* та про *«сплату аліментів»* варто було б розмістити у межах пункту 1 частини другої статті 134 КУЗПБ, у той час як припис про *«відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням»* – у пункті 2 частини другої зазначеної статті. Це пояснюється схожістю природи відповідних вимог, що і визначає їх групування у ЦК України у межах одного положення або декількох послідовних.

Різниця між вимогами про *«відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи»* та про *«сплату аліментів»* у контексті зазначених положень КУЗПБ та ЦК України полягає, як вбачається, у детермінантах, що визначають їх максимальне збереження в умовах впливу зовнішніх правоприпиняючих обставин.

Положення статей 75 та 181 Сімейного кодексу України розкривають природу аліментів як витрат на утримання члена сім'ї або особи з якою зобов'язаний суб'єкт був пов'язаний сімейними відносинами [17, статті 75 та 181] у зв'язку з цим право на утримання і кореспондуючий йому суб'єктивний цивільний обов'язок визначаються загальнолюдськими цінностями [13, с. 163] і, як вбачається, стосується забезпечення існування особи з якою зобов'язаний суб'єкт пов'язаний або був пов'язаний сімейними зв'язками, та задоволення базових потреб такої особи.

У зв'язку з цим припинення відповідного обов'язку боржника – фізичної особи із завершенням процедури погашення боргів боржника та закриття провадження у справі про неплатоспроможність, урахувавши можливість і навіть факт початку фізичною особою нового «економічного життя», не повинно вступати у суперечність з базовими морально-етичними цінностями людського співіснування та взаємної турботи.

4. Виконання інших вимог, які нерозривно пов'язані з особистістю фізичної особи (пункт 3 частини другої статті 134 КУзПБ).

У даному випадку йдеться про так звані «особисті» або ж «фидуціарні» зобов'язання, оскільки відповідні термінологічні одиниці, як зазначає Є. В. Шинкарьова, часто вживаються у юридичній літературі синонімічно [13, с. 14–16]

При цьому необхідно також відмітити, що термін «особистісний» не отримав активного поширення у юридичній літературі, у той час як у положеннях ЦК України взагалі вживається термінологічна конструкція «зобов'язання, нерозривно пов'язане з особою» (див. статті 515, 608, 1219) [15, статті 515, 608, 1219].

Важливим у контексті пункту 3 частини другої статті 134 КУзПБ є те, що термінологічна конструкція «вимоги, які нерозривно пов'язані з особистістю фізичної особи» у сутності позначає «зобов'язання, нерозривно пов'язані з особою боржника», адже в аналізованому положенні йдеться про звільнення від боргів у справі про неплатоспроможність, а тому про звільнення боржника – фізичної особи від обов'язків майнового характеру. У зв'язку з цим «вимоги, які нерозривно пов'язані з особистістю фізичної особи» означають «зобов'язання, нерозривно пов'язані з особою боржника», проте щодо цього виникають певні проблеми.

У першу чергу, як справедливо зазначає Є. В. Шинкарьова, нерозривно пов'язаним з особою боржника може бути практично будь-яке зобов'язання і при цьому у сучасних умовах наукова розробка цієї проблеми випередила нормативно-правову, зокрема і у зв'язку з «дефіцитом» нормативно-правового матеріалу, присвяченого піднятому питанню [13, с. 38, 97]. Крім

того, за результатами глибокого осмислення цієї проблеми у тому числі в аспекті положень ЦК України вчена визначає в якості детермінант нерозривного зв'язку боржника із зобов'язанням низку обставин, якими можуть виступати: 1) індивідуальні якості боржника (освіта, досвід, здібності, навички, вміння тощо), які «унікалізують» об'єкт зобов'язання у разі, якщо ним виступають роботи чи послуги; 2) формалізовані на рівні нормативних положень цивільного законодавства або актів саморегулювання майнових цивільних відносин очікування кредитора у виконанні суб'єктивного цивільного обов'язку виключно боржником; 3) індивідуальні якості боржника (освіта, досвід, здібності, навички, вміння тощо), що детермінують унікальність способу виконання зобов'язання, яка визначила вступ кредитора у зобов'язання саме з цим боржником; 4) характер суб'єктивного цивільного обов'язку, який передбачає дискреційність правоможностей боржника і водночас необхідність вчинення актів поведінки з його виконання, що відповідають найкращим інтересам кредитора [13, с. 7–8].

З окресленого слідує, що застосування пункту 3 частини другої статті 134 КУзПБ в умовах практики може зіштовхнутись з необхідністю застосування судом досить широкого діапазону інструментів наукового аналізу, а також звернення до наукових висновків для встановлення характеру зобов'язання в частині його зв'язку з особою боржника.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Завершуючи розгляд піднятої проблеми, необхідно констатувати, що результати наукового аналізу дозволяють утвердитись у висновку про перебування інституту неплатоспроможності (банкрутства) фізичної особи на вихідній стадії свого розвитку.

«Споживче» банкрутство у цілому є новелою вітчизняного правопорядку у зв'язку з чим в сучасних умовах конструкція зобов'язань, що не припиняються із завершенням процедури погашення боргів боржника та закриття провадження у справі про неплатоспроможність, виступає певного роду «ускладнюючою модифікацією» відповідного механізму, адже сама природа зазначених зобов'язань,

положення про які отримали закріплення в частині другій статті 134 КУзПБ, є досить специфічною.

Зокрема, зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (пункт 1 частини другої статті 134 КУзПБ), охоплює досить широкий спектр правовідносин, включаючи службові злочини, пов'язані з розтратаю державного майна. Очевидно, що відповідні зобов'язання не припиняються, якщо кримінальна протиправність підстави їх виникнення встановлена вироком суду, що набрав законної сили. Однак у такому разі також постає процесуальне питання порядку погодження плану реструктуризації боргів за такими зобов'язаннями, зокрема у силу їх охоплення не лише положеннями цивільного законодавства України, проте також і законодавства про кримінальну відповідальність.

Збереження за результатами завершення процедури погашення боргів боржника та закриття провадження у справі про неплатоспроможність зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи (пункт 1 частини другої статті 134 КУзПБ) та сплати аліментів (пункт 2 частини другої статті 134 КУзПБ) узгоджується з морально-етичними аспектами цих правовідносин, а також положеннями ЦК України (див.: статті 602, 604 та 1072 ЦК України [15, статті 602, 604, 1072]) і переслідує за мету збереження права кредитора на отримання відповідного

майнового надання переважно у зв'язку з можливою метою його використання.

Своєю чергою щодо «вимог, які нерозривно пов'язані з особистістю фізичної особи» (пункт 3 частини другої статті 134 КУзПБ) наразі постають питання як теоретичного, так і практичного характеру причиною чому виступає «дефіцитність» правового регулювання відповідних відносин положеннями чинного цивільного законодавства України. У зв'язку з цим збереження таких зобов'язань, ураховуючи можливість учасників практично будь-якого відносного майнового цивільного правовідношення нерозривно пов'язати його з особою боржника потребує додаткового осмислення. Тим більше, що навіть у разі, якщо боржник – фізична особа зобов'язалася виконати роботу чи надати послугу, їх виконання та надання може вимагати майнових витрат боржника, які він не може здійснити у зв'язку з неплатоспроможністю.

Окреслене, своєю чергою, дає привід для припущення, що відповідні нормативні положення так чи інакше стануть об'єктом вдосконалення у ході подальшої законотворчої роботи, у тому числі з урахуванням результатів наукового осмислення піднятої проблеми та напрацьованої судової практики. Наразі ж для їх правильного та ефективного застосування в практичних умовах, у тому числі судом, необхідно ураховувати як специфіку правової природи відповідних обставин, так і процесуальні особливості провадження у справі про неплатоспроможність (банкрутство) фізичної особи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лукашук М. Правове регулювання банкрутства фізичних осіб на підставі Кодексу України з процедур банкрутства. *Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства* : зб. наук. ст. / за заг. ред. д.ю.н., судді Верховного суду С. В. Жукова. Київ : Алерта, 2019. С. 174–181.
2. Погребняк В. Щодо змісту принципу добросовісності у справах про неплатоспроможність фізичних осіб. *Особливості провадження у справах про неплатоспроможність фізичних осіб* : матеріали круглого столу (Львів, 25 жовтня 2024 року). Львів : Західний апеляційний господарський суд, 2024. С. 56–69.
3. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74 (із змінами).
4. Гуменна І. В. Перспективи впровадження інституту споживчого банкрутства в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2013. № 6–3. Т. 2. С. 14–17.
5. Чорна Ю. В. Світові тенденції застосування політики «нового старту» до неплатоспроможних приватних осіб. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 2. С. 218–223.
6. Довгань В. М., Бондарчук О. І. Інститут споживчого банкрутства як новела національного законодавства: переваги та недоліки. *Юридичний науковий електронний журнал* :

електрон. наук. фахове вид. 2022. № 1. С. 129–131. URL: http://lsej.org.ua/1_2022/30.pdf (дата звернення: 08.05.2025).

7. У 2,2 рази побільшало справ про банкрутство людей у 2024 році. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/people-bankrupts-2024> (дата звернення: 08.05.2025).

8. Реєстр лудоманів виріс у 8 разів за рік. 99 % ігromанів самостійно внесли себе до «чорного списку». URL: <https://opendatabot.ua/analytics/gambling-addiction-2023> (дата звернення: 25.04.2025).

9. Реєстр лудоманів виріс у 2 рази від початку року / Квітень став рекордним за кількістю нових лудоманів у реєстрі. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/gambling-addiction-2024-7> (дата звернення: 25.04.2025).

10. Утричі зросла кількість осіб у Реєстрі лудоманів за минулий рік / Понад 1,7 тисячі осіб вже додалось до переліку за перші два місяці 2025 року. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/play-city-ludomania> (дата звернення: 25.04.2025).

11. Бірюков О. М. Кодекс України з процедур банкрутства. Відновлення платоспроможності фізичної особи. Книга четверта: коментар міжнародного експерта. Київ : Алерта, 2021. 84 с.

12. Бірюков О. М. Наука про банкрутство: вибрані праці. Київ : Алерта, 2024. 562 с.

13. Шинкарьова Є. В. Зобов'язання, нерозривно пов'язані з особою боржника або кредитора, за цивільним законодавством України : дис. ... д-ра філософії (спеціальність 081 «Право»). Харків, 2021. 217 с.

14. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542 (із змінами).

15. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356 (із змінами).

16. Конституція України : станом на 10.05.2025 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами).

17. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № № 21–22. Ст. 135 (із змінами).